

Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918

Adrian ONOFREIU

Cuvinte cheie: Bistrița, 1918 – 1920, raporturi interetnice, documente, minorități etnice

Schlagwörter: Bistritz, 1918 – 1920, interethnischen Beziehungen, Urkunden, ethnischen Minderheiten

Problema enunțată în titlu reprezintă o parte din trecutul unei așezări care a avut de-a lungul dezvoltării sale istorice ca trăsătură dominantă conviețuirea multietnică.

Situația nu pare să fi fost definită de această caracteristică pentru perioadele îndepărtate în timp când, datorită unei forme specifice de organizare a comunității de etnie germană, documentele au consemnat doar rolul dominant al acesteia în viața publică a cetății. Dar și atunci, nu trebuie și nu poate fi ignorat „glasul” celorlalți, chiar dacă ca poziționare habituală, se situau *extra muros*.

Secolelor care au păstrat această caracteristică le-a pus capăt evoluția stărilor „etnice” și „politice” din Transilvania după Revoluția de la 1848-1849. Clătinată în timpul conflictului, situația celor care dominau viața cetății a fost radical schimbată după realizarea *Außergleich*-ului, în anul 1867.

Noua „stare” dominantă politic în Transilvania – etnia maghiară - a determinat schimbări majore ale vieții publice. După 1876, „națiunea politică” maghiară a devenit factorul de decizie și conducere la nivelul autonomiilor locale de aici. Deși a păstrat funcția de lider la nivelul comunității locale, etnia germană a suferit alături de cea a românilor, consecințele politicii de maghiarizare, o dată cu adoptarea Legii naționalităților din 1868.

Situația și-a găsit o soluție – discutabilă și încă fără concluzii definitive din punct de vedere al rezultatelor – la sfârșitul primului război mondial.

Bazată pe principiul clamat de învingători - al „naționalităților” – re poziționarea în cadrele noii forme de existență a comunității bistrițene a suferit schimbări majore. Pentru prima dată, raportul conviețuirii multietnice s-a înclinat în favoarea celor care reprezentau deja și majoritatea etnică.

Secvențe din acest proces au fost reconstituite parțial, preluând punctele de vedere a diferiților „actori”¹.

Alături de acestea, s-a publicat și un set de documente referitor la situația și schimbările determinate la nivelul comitatului – devenit județ - de atunci Bistrița-Năsăud².

Pentru a cunoaște mai profund ceea ce a determinat schimbările de după 1 Decembrie 1918 în cadrul noului județ Bistrița-Năsăud și în reședința acestuia, orașul Bistrița, cât și atitudinea celor care au fost „decăzuți” din drepturile decizionale politice o dată cu acest moment, publicăm în continuare mărturii ale instituțiilor noii

1 Vasile Ilovan, Teodor Tanco, *Atitudinea social-democrației și a populației săsești din județul Bistrița-Năsăud față de actul Unirii Transilvaniei cu România*, în „ActaMN” 17, 1980, pp. 323-337; Gustav Zikeli, *Meins Lebenslauf*, Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Gustav Zikeli*, d. 5; în continuare A.N.B.-N., fond...d....f...Victor Moldovan, *Memorii*, vol. I, mss, la A.N.B.-N.; Szilágyi Zoltán, *Besztercevidék. A népek és a hegyek szorításá, e,ke-Besztercze*, litera-Veres-Székelyudvarhely, 2006, pp. 180-225; Andreea Salvan, *Pavel Tofan. Memorii din 1918*, în *Bistrița. 90 de ani de la Marea Unire*, Ed. Barna's, Bistrița, 2008, pp. 108.

2 Adrian Onofreiu, *1918 – O lume în schimbare*, în *Bistrița. 90 de ani de la Marea Unire...*, pp. 38-68. Pentru desfășurarea procesului la nivelul Transilvaniei, vezi Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Ed. Dacia, Cluj+Napoca, 1983; Dr. Aurel Galea, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria (2 decembrie 1918-10 aprilie 1920)*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1996.

Adrian Onofreiu

Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca
e-mail: smandrut@hotmail.com

puteri pe cale de instaurare aici, ca peste tot în Transilvania. Ele reprezintă un mod de abordare și o perspectivă asupra evenimentelor de atunci, fără a le subsuma tendinței cvasi recunoscute în epocă și ulterior în cercetarea istorică, de raportare la clasică definiție a *sistemului tratatelor de pace de la Versailles*.

De aceea, documentele selectate vorbesc despre legătura prezentă și mereu invocată a sistemului administrativ – și nu numai – cu autoritățile de la Budapesta, despre refuzul multor funcționari de a depune jurământul de credință față de noul stat și capul acestuia, suveranul României întregite, Ferdinand, despre persistența de-a lungul primilor ani de după 1918 în mentalul „etniilor” decăzute din drepturi a atitudinii de nerecunoaștere a noilor autorități.

Secolelor de marginalizare, românii le-au răspuns prin raportarea la o nouă provocare. Și în mentalul multora dintre frunzașii acestora se instaurase ideea *preluării imperiului*, un concept care arăta greutatea ruperii de trecut și a depășirii statutului de inferioritate pe care l-au avut. De aceea, preluarea și gestionarea treburilor curente s-a făcut greu, prin impunerea autorității atât pe baza principiilor statuate la Alba-Iulia la 1 Decembrie 1918, cât și prin apelul la *forța brahială/armată* acolo unde rezistența la schimbare a fost constantă și continuă.

Interesantă această atitudine atât la Bistrița, cât mai ales la Năsăud, localitate care într-un trecut nu prea îndepărtat a fost văzută ca un ultim punct de rezistență a românilor față de politica de asimilare forțată promovată de Budapesta.

Ea a avut ca factori de influență *vidul de autoritate, spiritul revoluționar și de nesupunere* al soldaților întorși de pe front și *credința în mitul bunului împărat*, atât de manifestă mai ales la românii din generațiile anterioare primului război mondial³.

„Preluarea imperiului” de către noile autorități române s-a făcut treptat și sub mandatul din partea lor, de a fi prezentată ca un transfer de autoritate către cei care deveniseră decidenți la nivel politic. De aceea, nu surprinde atitudinea – justificată ca *act al noilor organe de a guvernare* - de a interzice corespondența cu Budapesta, de a utiliza limba română în serviciul autorităților publice, însemnele naționale românești și inscripționarea în limba română a denumirilor lor, înlocuirea funcționarilor care nu acceptau noua ordine politică și instituțională.

Pe de altă parte, burocrăția și funcționarii aparatului de stat, cu legături și interese economice, de cultură și limbă cu Budapesta, au reacționat, cel puțin la început, extrem de negativ, refuzând să recunoască o stare de fapt creată de evenimente. De aceea, aceștia depun jurământul încă din *noiembrie 1918* față de Republica Maghiară – un concept concretizat în autoritatea Budapestei asupra lor, indiferent de regimul politic de acolo – nu recunosc noile autorități românești și continuă să corespundeze cu superiorii ierarhici din ministerele de la Budapesta.

La nivelul orașului, atitudinea majorității – încă – etnice germane s-a concretizat în expectativă față de mersul evenimentelor, în conservarea organizării interne a administrației acestuia⁴, deși decizia factorilor de conducere de la Mediaș, din 8 ianuarie 1919 recunoștea autoritatea noului stat român și asupra Transilvaniei.

A rezultat un „melanj” atitudinal, pe care documentele reproduse în continuare îl definesc și demonstrează cu tărie. Din acestea rezultă și rolul de *centru* pe care l-a avut orașul, față de restul localităților din teritoriul fostului comitat, acum județ, Bistrița-Năsăud. De aici a pornit mișcarea de schimbare, aici s-a organizat autoritatea *prefectului*, înlocuitorul *foispán*-ului maghiar, care a impus apoi demersul în această direcție tuturor autorităților din subordine. Sigur, autoritatea noilor instituții a fost întărită și de activitatea unor frunzași ai mișcării naționale românești de aici, care s-au pus în slujba prefacerilor, printre care Pavel Tofan⁵, Victor Moldovan și însuși primul prefect român, Gavril Tripon.

Toți au lucrat în direcția impunerii noilor autorități și acolo unde a fost cazul, schimbarea funcționarilor reticenți cu cei români.

După secole de evoluție specifică – rezultat al preponderenței politice a etniei germane și, după 1876, la nivelul comitatului, a celei maghiare - orașul și o dată cu el, întregul județ, și-au schimbat autoritățile, puterea decizională a fost preluată de români.

3 Adrian Onofreiu, *1918- o lume în schimbare...* p. 39.

4 Precizăm că protocoalele de ședințe ale Comunității orășenești au fost redactate până în anul 1924 exclusiv în limba germană, bilingv – germană și română – pentru 1925-1926, și abia după unificarea administrativă, începând cu 1926, în limba română.

5 Andreea Salvan, *Pavel Tofan...passim*; Victor Moldovan, *Memorii*, mss., la A.N.B.-N., vol. I.